

ISLOM MOLIYASINING JAHON MOLIYAVIY TIZIMIDAGI O'RNI: SWOT TAHLILY YONDASHUVI

Mumtozaposho Kurbonova

O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik

akademiyasi o'qituvchisi

mumtozakur@gmail.com

+998 90 711 13 00

Annotatsiya: Mazkur tezisda islomiy moliyaning SWOT tahliliga asoslangan tahliliy ko'rinishi taqdim etiladi. Ushbu yondashuv orqali sohaning kuchli jihatlari, zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari aniqlanadi. Tahlil islomiy moliyaning axloqiy tamoyillarga asoslanganligi, barqarorligi va rivojlanayotgan bozorlardagi salohiyatini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mahsulotlar xilma-xilligining cheklanganligi, standartlashtirishdagi muammolar va an'anaviy moliyaviy tizimlarga qaramlik kabi zaif tomonlari ham aniqlanadi.

Kalit so'zlar: SWOT tahlil, Islomiy moliyasi, shariat, ribo, g'arar, sukuk, mudoraba, musharaka.

Asosiy qism

Islomiy moliya so'nggi yillarda jadal rivojlanayotgan global moliya tizimining muhim tarmog'iga aylandi. Ayniqsa, global moliyaviy inqirozdan so'ng islomiy banklar barqarorroq va inqirozlarga chidamliroq tizim sifatida tan olingan. Markaziy Osiyo va MDH davlatlarida islomiy moliyaviy tizimni rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlar mavjud. Masalan, Baidaulet va Magomedova bu yo'nalishdagi asosiy imkoniyat va muammolarni tahlil qilgan. Imomnazarov esa O'zbekistonda ilg'or tajribalarni joriy etish zarurligini ta'kidlaydi.

Tadqiqotda tavsifiy yondashuv qo'llanilgan bo'lib, mavjud holatni tizimli va aniq tarzda tahlil qilish orqali natijalarga erishilgan. SWOT tahlil asosida kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlar baholandi.

Islomiy iqtisodiy paradigmalarning asosi Qur'oni Karim hisoblanadi. Unda barcha davrlarda amal qilinadigan muomalaviy qoidalar belgilangan bo'lib, islomiy iqtisodiyot ana shu qoidalarga tayanadi. Islomiy moliya esa shariatga muvofiq moliyaviy xizmatlar ko'rsatishni anglatadi. Bu tizim riba (foiz), gharar (noaniqlik), maysir (qimor), harom faoliyatlarni moliyalashtirish kabi amallarni qat'iyon taqiqlaydi. Barcha operatsiyalar real iqtisodiy faoliyat bilan bog'langan bo'lishi, foyda va zarar teng taqsimlanishi lozim.

Islomiy moliya quyidagi yo'nalishlar orqali baholanadi: islomiy banklar, takaful (islomiy sug'urta), boshqa islomiy moliyaviy institutlar (OIFI), sukuk (islomiy obligatsiyalar) va islomiy fondlar.

Kuchli jihatlar:

- 1975–1985 yillarda islomiy moliyaning parallel moliyaviy tizim sifatida faoliyat yuritishi imkonsizdek tuyulgan edi, ammo bugun u global darajada muvaffaqiyatga erishdi.
- Ilk davrda atigi \$10 mlrd aktivlarga ega bo'lgan soha bugungi kunda \$2–4 trln aktivlarni boshqarmoqda.
- 2008-yildagi inqirozdan nisbatan barqaror chiqib, hatto musulmon bo'lmagan mamlakatlarga ham kengaymoqda.
- Soha shariat me'yorlarini hisobga olib, axloqiy va ijtimoiy jihatdan barqaror faoliyat yuritadi.
- Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi ham shariat asosida moliyalashtirish strukturalarini o'rganmoqda.

Zaif tomonlar:

- Aksariyat aholining islomiy moliya haqida yetarli bilimga ega emasligi.
- Islomiy moliyani targ'ib qilish bo'yicha global darajada yetarli dasturlar yo'qligi.
- Ayrimlar islomiy moliyani faqat “tribal” (qabila asosidagi) tizim deb hisoblaydi.
- Ulema va yuristlar o'rtasida hujjatlar va tuzilmalar borasida tushunmovchiliklar mavjud.
- Ba'zi IFIlar raqobat tufayli foizga asoslangan uslublarni egallab, shariat prinsiplaridan chekinmoqda.

Imkoniyatlar:

- Hozircha faqat 20% salohiyatdan foydalanilgan, qolgan 80% imkoniyat hali ochiq.
- Islomiy moliya faqat musulmonlar uchun emas, balki boshqa din vakillari uchun ham jozibali.
- So'nggi yillarda hatto g'arbiy oliygohlar ham islomiy moliya bo'yicha akademik dasturlar yaratmoqda.
- Butun dunyo boyligi \$463 trln atrofida bo'lsa, islomiy moliya ulushi atigi \$3.95 trln – bu juda kichik ko'rsatkich.

Tahdidlar:

- Katta an'anaviy banklar islomiy moliyaning o'sishidan xavotirda bo'lishi mumkin.
- Dunyo boyligining 50% dan ortig'i atigi 100 kishining qo'lida jamlangan – bu siyosiy va ijtimoiy barqarorlikka tahdid solmoqda.
- Ko'plab mamlakatlarda “Islomiy” atamasining o'zi salbiy konnotatsiyada qabul qilinadi, bu esa yangi mamlakatlarga kirishni qiyinlashtiradi.

Islomiy moliyaviy tizimning asosiy maqsadi faqat daromad emas, balki ijtimoiy adolat va axloqiy me'yorlarga rioya qilishdir. SWOT tahlili asosida olib borilgan ushbu tadqiqot islomiy moliyaning istiqbolini yoritib, soha ishtirokchilari uchun strategik yo'nalishlarni belgilashda asos bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Baidalet, E. (2011). *Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice*. Islamic Research and Training Institute (IRTI).
2. Magomedova, A. (2015). "Islamic Banking in the CIS Countries: Development and Challenges." *Journal of Islamic Banking and Finance*, 3(2), 45–58.
3. Wolters, J. (2016). *Islamic Finance in Central Asia: Regional Development and Legal Frameworks*. Cambridge Economic Studies.
4. Salikhova, G. (2014). "Legal Aspects of Islamic Banking Implementation in Kazakhstan." *Central Asian Law Review*, 2(1), 22–35.
5. Imamnazarov, S. (2019). "O'zbekiston islomiy moliya salohiyati va xalqaro tajribalar." *Iqtisodiyot va moliya*, 1(4), 56–63.
6. Usmani, M. T. (2002). *An Introduction to Islamic Finance*. Karachi: Maktaba Ma'ariful Qur'an.
7. Iqbal, Z., & Mirakhor, A. (2007). *An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice*. John Wiley & Sons.
8. Chapra, M. U. (1992). *Islam and the Economic Challenge*. Leicester: Islamic Foundation.
9. The Islamic Financial Services Board (IFSB). (2022). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
10. World Bank. (2020). *Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options*. World Bank Publications.